

TARJIMASHUNOSLIKNING DOLZARB MASALALARI

Meretova Lachin Serdar gizi

Toshkent amaliy fanlar uiversiteti “Tarix va filologiya”

Fakulteti “O‘zbek tili va adabiyoti” yo‘nalishi

O‘TA2201U02-guruh talabasi

E-mail:lachinmeretova15@gmail.com

Ilmiy rahbar: Zilola Qurbonova

Annotatsiya. Mazkur maqolada tarjima va tarjimashunoslikda yuzaga keladigan muammolarning dolzarbligi, xususan, adabiy tarjimada uchraydigan dolzarb muammolar hamda tarjima nazariyasining predmeti va maqsadi ularning tarjima jarayoniga ta’siri to‘g‘risida ma’lumotlar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Tarjima, badiiy muammo, badiiy uslub, til shakli, madaniyatlararo farqlar.

ACTUAL PROBLEMS OF TRANSLATION STUDIES

Meretova Lachin Serdar kizi

Tashkent University of Applied Sciences Faculty of "History and Philology".

"Uzbek language and literature" course Student of O‘TA2201U02 group

E-mail:lachinmeretova15@gmail.com

Scientific supervisor: Zilola Qurbonova

Abstract. In this article, the relevance of the problems arising in translation and translation studies, in particular, the current problems encountered in literary translation, as well as the subject and purpose of translation theory, and their impact on the translation process, are presented.

Key words: Translation, artistic problem, artistic style, language form, intercultural differences.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ

Меретова Лачин Сердар кизи

Ташкентский университет прикладных наук Факультет

«История и филология». Курс «Узбекский язык и литература»

Студент группы O‘TA2201U02

E-mail:lachinmeretova15@gmail.com

Научный руководитель: Зилола Курбанова

Аннотация. В данной статье представлена актуальность проблем, возникающих в переводе и переводоведении, в частности, актуальные проблемы, возникающие при художественном переводе, а также предмет и цель теории перевода, их влияние на переводческий процесс.

Ключевые слова: Перевод, художественная проблема, художественный стиль, языковая форма, межкультурные различия.

Kirish. Har qanday barkamol tarjima ilmiy umumlashtirishga ehtiyoj sezgani holda, sana'tkorning asliyatiga aloqador barcha manbalarni to'la – to'kis ilmiy idrok etishini hamda ularga asoslangan jami omillarni o'z tilida ongli ravishda bekami-ko'st aks ettirishni nazarda tutadi. Bu hol tarjimon zimmasiga badiiy yodgorlikning asosiy mazmun chizig'ini tasvir etadigan lisoniy xususiyatidan tashqari asar sohibi bo'lmish xaqq ijtimoiy iqtisodiy va tarixiy- madaniy hayoti, ruhiy kechinmalari bilan bog'liq g'ayrilisoniy jihatlarni ham qayta yaratish ma'suliyatini yuklaydi. O'zga tilda bitilgan badiiy yodgorlikning davr talabi darajasida tasavvur beradigan tarjima matnini yaratish sana'tkorning bu amaliy va nazariy bilimlar bilan puxta qurallanish zaruratini tug'diradi. Chunki badiiy mahorat sirlarini har tomonlama mukammal egallab olgan qalamqashgina mazkur ijod mahsuli bo'lmish fikrni asliymonand tarzda ifoda etish sana'tini o'zida puxta singdirib olgan iste'dod sohibi sifatida to'laqonli ishning uddasidan chiqishi mumkin. Badiiy asar tarkibidagi so'zlarning ko'chma ma'noli tizimi xissiy-ta'sirchanlik bilan uzviy aloqada bo'lib, nutq sohibining hayojonini, uning atrofdagi narsa va hodisalarga ijobiy yoki salbiy bahosini ifodalaydi, personajlar nutqi tasviri hamda ular orasidagi o'zaro munosabatlarni oydinlashtirishgani holda, muallif maqsadining to'laqonli namoyon bo'lishiga ko'maklashadi. Tarjima nazariyasining maqsadi asl nusxa bilan tarjima o'rtasidagi nisbat qonuniyatlarini kuzatishdan, xususi tarjimaviy hodisalardan hosil bo'lgan xulosalarni ilmiy dalillar asosida umumlashtirishdan shu yil bilan tarjima amaliyotiga ta'sir o'tqazib, uning sifatini yaxshilashga ko'maklashishdan iboratdir. "Tarjima jamiyat Tarjima nazariyasi o'z tadqiqotlarini boshqa qator an'anaviy filologik ayniqsa lingivistik tadqiqot metodlaridan o'rni bilan foydalangani holda, ko'proq qiyosiy- solishtirma metod bilan chambarchas bog'liqlikda qo'llanadigan semantic uslubiy metod asosida olib boradi. Darhaqiqat so'zma- so'z amalga oshirilgan tarjima adabiy asar milliyligi va badiiyligini tashkil etadigan barcha unsurlarni juda noaniq talqin etadi. Tarjima hamma vaqt ham asliyatning shakl va mazmun birligini saqlagan holda amalga oshirilabermaydi. Tarjima nazariyasi keying vaqtlarda jadal sura'tlar bilan rivojlanib bormoqda. ¹⁴Tarjima amaliyoti tor ma'noda tilshunoslik nuqtai nazaridan tahlil qilish

¹⁴ M.Sodiqov. *Tarjima nazariyasi asoslari. "Fan nashiryoti " 2005*

zarurligi to'g'risidagi fikr, aniqrog'i, tarjimonshunoslikni tilshunoslikning ajralmas bo'lagi sifatida tan olingan. Tarjima va tarjimaning keng va faol ishtiroki bilan Ukraina nafaqat uni tan olgan davlatlar bilan, balki umuman tashqi dunyo bilan xalqaro aloqalarni va do'stona munosabatlarni muvaffaqiyatli o'rnatish va qo'llab - quvvatlashni oldi. Va, afsuski, bu badiiy tarjimaga to'g'ri kelmaydi. Sovet Ittifoqi parchalanganidan so'ng darhol sodir bo'lgan iqtisodiy va moliyaviy inqiroz nashrlar va mamlakatning aksariyat yirik nashriyotlari sonini to'xtatishga yoki qisqartirishga majbur qildi. Natijada o'tgan asrning ikkinchi yarmida davlat nashriyotida badiiy tarjima deyarli turg'unlik holatida edi. Badiiy tarjima interliteral (shuning uchun qandaydir tarzda madaniyatlararo) o'zaro ta'sirning tasviriy ko'rinishlaridan biri.

Darhaqiqat, u milliy adabiy jarayonning asosiy qismidir. Badiiy tarjima tilning kommunikativ funksiyasi va uning estetik vazifasi bilan shug'ullanmaydi, chunki so'z adabiyotning "birlamchi elementi" sifatida namoyon bo'ladi. Bu tarjimondan alohida tirishqoqlik va bilimdonlikni talab qiladi. Badiiy asarda nafaqat ma'lum voqealar, balki uning muallifining estetik va falsafiy qarashlari ham o'z aksini topdi, ular yaxlit tizim – yoki turli xil nazariyalarning parchalari aralashmasidir. Tarjimon falsafa, estetika, etnografiya (ba'zi asarlarda kundalik hayot qahramonlari tafsilotlari aks ettirilgani kabi), geografiya, botanika, navigatsiya, astronomiya, tarix, san'at va boshqalar bo'yicha bilimlarni uzatish uchun hech bo'lmaganda chuqur bo'lmasa ham, etarli bo'lishi kerak. Badiiy tarjima ikki tomonlama xarakterga ega: bir tomondan u adabiyotlararo muloqot mahsuli bo'lsa, u ko'p jihatdan uni belgilab beradi va belgilaydi. An'anaga ko'ra, tarjimaning asosiy vazifasi informatsiondir, chunki badiiy tarjima nazariyasi milliy adabiy jarayonga mos keladi yoki uni juda bir tomonlama tushunadi. Ammo endi tarjimaning ikkita asosiy vazifasi bor: ma'lumotberuvchi va ijodiy.¹⁵ Shunday qilib, badiiy tarjima deganda ona tilidagi g'ayrioddiy badiiy matnni mazmun va shaklning ajralmas dialektik birligida ijro etish tushuniladi. Shunday qilib, tarjimon nafaqat bilimli bo'lishi va hech bo'lmaganda tarjima uchun etarli bilimga ega bo'lishi kerak, balki matnni va eng yaxshi tarjima so'zlari, iboralari yoki jumllalarini intuitive ravishda his qilishi kerak.

Tarjimonlar xalqlarning bir-birlarini bilish va o'rganishlariga tengsiz hissa qo'shdi. Birinehi tarixchilar, geografiya, geodeziya bilan shug'ullanuvchi kishilar ham tarjimonlar ichidan yetishib chiqdi. Jumladan, Immanuel Kant o'zining falsafada buyuk inqilob yasagan "Sof aqlning tanqidi" asarida "samarali tasavvur" (продуктивное воображение) degan tushunchani kiritgan va tahlil qilib bergan. Dunyoni bilish falsafasining markazida ana shu "samarali tasavvur" turganidek, u tarjima sohasi va faoliyatining mazmun mohiyatini to'g'ri tushunish va tushuntirishga ham xizmat qiladi. "Samarador tasavvur" so'zlamining quruq ma'nolaridan

¹⁵ *Kravchuk I.V. Badiiy tarjima madaniyatlararo muloqotning muhim jihati sifatida*

nafosat yaratadi. ¹⁶Quruq ma’noning nafosat mevasiga aylanishi - shaklning mazmundorlik kasb etishi tarjima ijodining dialektikasi va qimmatini belgilaydi. Kantning fikricha, idrok samarador tasavvur tufayli ongning nazoratisiz o‘z tushunchalarini hosil qiladi. Kantcha “tasavvuming saliqasi (qobiliyati) uning o‘z-o‘zidan, tabiiy bo‘lishi”. U xayoliy bir narsa bo‘lmay, hissiyot va idrok sintezining ishchi quroli. Avtaylik, rus tilida “голубой” so‘zidan “голубь” so‘zi kelib chiqdi. Keyin bir tilmoch ulardan “приголубит” degan g‘alati shoirona, harakat ma’nosini anglatadigan obrazli so‘zni yaratdi. Bu so‘zlarning mag‘iz ma’nosida “ko‘k”, “moviy” tushunchalari saqlangan. Ammo tamomila boshqa narsalami anglatadigan so‘zlar yaralgan. Tarjimon mehnatini hech qachon ikkinchi darajali deb tushunmaslik kerak. Uning mehnati yozuvchi mehnati bilan barobar. Ulug‘ Gumboldtning “til - faoliyat” degan mashhur aforizmi hammadan ko‘ra ko‘proq tarjimonlarga tegishlidir. Tarjimon tilni harakatga keltiradi. Uning mehnati tilni faoliyat manbayiga, faoliyatni esa til manbayiga aylantiradi. ¹⁷Tarjima tobora o‘sib borayotgan, bir tilning jozibasini boshqa tilga ko‘chiruvchi va o‘quvchilarning hurmatini qozonishni maqsad qilib qo‘ygan aqliy ijodiy faoliyatdir. Madaniyat tushunchasi inson faoliyatining uch turiga qaratilgan: biz individual tarzda fikrlaganimiz va harakat qilganimiz uchun shaxsiy; biz guruh bo‘lib faoliyat yuritganimiz uchun - kollektiv; jamiyat o‘zini aks ettirgani uchun - ifodaviy.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. M.Sodiqov. Tarjima nazariyasi asoslari. “Fan nashiryoti “ Toshkent- 2005
2. Kravchuk I.V. Badiiy tarjima madaniyatlararo muloqotning muhim jihati sifatida.
3. I.G‘afurov . Tarjima nazariyasi . «Tafakkur Bo‘stoni». Toshkent – 2012, 5-6 bet
4. O.Mo‘minov. Tarjima nazariyasi. «Tafakkur Bo‘stoni». Toshkent - 2012
5. N.Qambarov. Tarjima nazariyasi. «Tafakkur Bo‘stoni». Toshkent - 2012

¹⁶ *I.G‘afurov . Tarjima nazariyasi . «Tafakkur Bo‘stoni». Toshkent - 2012*

¹⁷ *O.Mo‘minov. Tarjima nazariyasi. «Tafakkur Bo‘stoni». Toshkent - 2012*